

Spectatori mai noi și mai vechi

De la o vreme, înțeleg tot mai bine cât de complex lucru este un spectacol de teatru. Stirnită din freamătul agoriei, trecută prin liniștea de pislă a cabinetului de lucru al dramaturgului, frământată îndelung de creația actorilor și a regizorului, ajutată de aportul deloc neglijabil al mașiniștilor, recuziterilor, în sfârșit al întregii echipe teatrale, a cărei încrustare nominală în program nu este deloc gratuită, opera dramatică este astfel dichisită încît spectatorului să i se ofere un adevărat praznic de artă.

Iată, amurgește. În ceasul de nesigură culoare, în licărirea luminilor cu meșteșug așezate de-a lungul și de-a curmezișul frontispiciului și coloanelor, fie ele ale Teatrului de Operă și Balet, pe alei pardosite cu piatră, șiruri-șiruri de oameni converg tihnit spre ușile de intrare. Foaierul elegant, fotoliul comod, ba chiar și programul tipărit deseori cu îngrijire, toate acestea întăresc ideea sărbătorească a celor citorva ore petrecute într-o sală de spectacol.

Cu riscul de a fi socotit „provincial”, sosesc cu cîteva zeci de minute înainte de ora anunțată, îmi ocup locul și, în murmurul scăzut al sălii, îmi culeg gîndurile, aduimcînd parfumul operei de artă la care mă pregătesc să mă fac părtaş. Ei bine, este surprinzător cât de total contrariu, pe deplin dizolvant al întregii stări de spirit, poate fi efectul prelungirii acestei înfrigorate așteptări. Murmurul, pînă atunci plăcut al sălii, se amplifică, se transformă într-un biziit enervant, cortina îmi pare urîtă, numai pentru că zăbovește să se ridice, mă pomenesc bițînd din picior și nu o dată munca migăloasă a tuturor celor care, pe atît de multiple și complexe planuri, au trudit la înfăptuirea spectacolului, ajunge alterată la un spectator enervat, plictisit și cu înclinarea critică excitată la maximum.

Întirzierea începerii spectacolelor — din partea teatrului — este nu numai o dovadă a lipsei de respect față de piesă și făuri-torii ei, față de spectatorii care — poate cu jertfa citorva lei cheltuiți pe un taxi — au fost punctuali, dar și o cit se poate de nepotrivită primă de incurajare pentru ceilalți, e adevărat, mereu mai puțini, spectatori, care, prin întirzieri și prin comportarea nedisciplinată în timpul spectacolului, îi tulbură buna desfășurare.

În zilele noastre, numeroase materiale satirice au încercat să le arate acestor recalcitranți propria lor imagine ca, văzînd-o, să și-o schimbe. Am în fața mea acum o comedie mai veche de 2000 de ani. Este vorba de *Micul cartaginez* a prolificului dramaturg latin Plaut. Cît de tare l-or fi afanisit și pe el spectatorii turbulenți, încît a găsit cu cale ca, în vorbe și în imagini culese parcă din sălile zilelor noastre, să le adreseze, în prologul comediei, cîteva senari iambici ca aceștia :

V-ar prinde bine să-mi păziți poruncile

*În vreme ce-s pe scenă-actorii, să nu se
Tot fiție prin față zisul plasator.*

Iar lenevoșii cari pe-acasă au dormit

*Pe drept cuvînt se cade-a sta-n picioare, sau
De nu, din somn să-și mai reteze-un dram.*

Îmi istorisea un amic o întîmplare din îndepărtata lui tinerețe. Dus de părinți, la vîrsta de vreo zece ani, la *Năpasta*, atît de tare l-au îngrozit figura și vaietele lui Ion, fugitul din ocnă, încît în mijlocul actului al II-lea a trebuit să fie scos din sală în timp ce, între sughițuri de plîns, îngăima : „nu mai vreau... pastă”. Rezultatul ? Multă vreme Caragiale și opera lui dramatică au găsit cu greu la inima acum studiosului adolescent un drum în stare să treacă peste prima, atît de dezastruoasă întîlnire. Oare ce s-ar întîmpla dacă așiful „Copiii sub șapte ani nu sînt admiși în teatru” — de altfel inoperant fără coroborarea lui cu bunul simț al părinților de a urca sau cobori limita de vîrstă potrivit

cu piesa de pe scenă — ar dispărea? Nu cumva un nou Plaut ar putea scrie și în zilele noastre versuri ca acele cu care continuă zisul prolog:

*Grijească-și plozii-acasă doicile, în loc
De-a tot veni cu ei la teatru; astfel nici
De sete-ar îndura, nici ținții pe zbierat
Nu s-ar porni ca iezii-ncinși de foame-aci.*

Cine poate fi mai mulțumit decât autorul unei comedii, cînd vede că publicul hohotește de ris? Iată însă că, așezîndu-te pe poziția vecinului din stal, spectatorii prea entuziasmați — ce-ați zice dacă, la o replică de mare efect, i-ați vedea pe unii sărînd în sus, aruncînd în aer cu programe sau pupîndu-se de bucurie? — apar la fel de puțin agreabili ca aceia care, dimpotrivă, făcînd abstracție de cele ce se petrec pe scenă, iau sala de teatru drept salonașul lor cu musafiri de acasă. Marele clasic al comediei antice asistase, pasă-mi-te, de curînd la vreun spectacol într-o asemenea tovărășie înaintea de a scrie piesa cu pricina, căci iată-i și pe aceștia luați în răspăr:

*Cucoanele, privind, să ridă mai incet
Și să-și mai pună friu la clinchetul din
viers,*

*Deși e cristalin: iar birfa n-ar strica
S-o lase pentru-acas', spre a nu ne sastisi.*

Și, în sfîrșit, nu lipsesc din prologul nostru nici mincătorii de bomboane și foșnăitorii de țiplă ai zilelor noastre, cărora ridicarea cortinei le dezlănțuie parcă, autotomat, o adevărată avalanșă a sucurilor gastrice:

*Cu suflet liniștit să stea în staluri toți,
Sătui, flămînzi. Că-nțelepțește-ați judecat
Cei ce mincarăți. Iar ceilalți, ei n-au decît
Să se indoape-acum cu bărne de actori.
Da-i nerozie, zău, cu burta ghiortăind
Să vii la teatru, dacă ai mincare-acas'!*

Am încredințarea că această mică incursiune în antichitatea clasică, cu care mi-am îngăduit să rețin atenția lectorului binevoitor, nu va fi de natură să le slujească celor vizați la întemeierea păcatului lor pe bază, să zicem, de îndelungă și nobilă tradiție istorică, ci că, dimpotrivă, îi va îndemna să curme cit mai repede atît de nedorita longevitate a unor caractere, credem, de loc nemuritoare.

Radu ALBALA

In grădina „Pomul Verde“

O grădină imprejmuită cu gard din oștrețe... Un cer plumburiu anunțînd o ploaie și doi plasatori privind deserați către grădina goală... Cițiva metri pătrați de scîndură — culisele. O mină de actori, două viori, un clarinet și o tobă... Grădina „Po-

mul Verde“ din Iași, acum 80 de ani... Aici, cu puține mijloace, dar cu suflete entuziaste, s-a născut teatrul evreiesc permanent din Rominia. Aici, pe scîndurile șubrede, mîncate de carii, a răsunat întii replica dramatică rostită în limba idiș. Dar dacă spui teatru popular evreiesc, trebuie să spui și numele lui *Avram Goldfaden*.

E născut acest teatru din puține bucurii și multe lacrimi, e născut din cîntec și joc popular, e strîns împletit cu viața ghetoului, dar își desfășoară largi aripi către libertate, vorbește de suferințe și flutură speranțe.

Teatrul popular evreiesc a luat naștere încă în secolul al XVI-lea, fiind legat de o sărbătoare religioasă (Purim). Asemenea jocurilor de Crăciun și Anul Nou, din care s-au inspirat în parte și jocurile evreiești, subiectele pieselor populare sînt de origine religioasă. Însă chiar subiectele biblice erau puse în legătură cu viața zilnică a oamenilor simpli. Interpretii ocazionali ai acestor spectacole efemere erau calfe, ucnici, covrigari, elevi, de aceea era și firesc ca ele să exprime năzuințele și bucuriile omului de rînd.

Izvor de inspirație pentru acest teatru a fost activitatea cîntăreților populari pribegi; iar autori, compozitori și interpreți în același timp, mai cu seamă celebrii „cîntăreți din Brody“ (printre care se numără popularul *Velvl Zbarjer* (1826-1883). Între 1850-80, acești „minnesăngeri“ dădeau reprezentații cu cîntece, cuplete, scene, cultivînd gustul pentru teatru. Mai mulți la număr erau așa-ziii „badchunim“, care improvizau, la nunți și la petreceri de familie sau obștești, cîntece veșele și triste, satirice și moralizatoare, conduceau dansurile populare, încălzeau inimile asemenea vinului vechi din pahare.

Înainte de 1850, la o serbare școlară, epitropii bărboși din primele rînduri și părinții săraci din cele din fund au aplaudat un tinerel firav care juca firesc, dezîvolt în drama lui S. Etinger, *Serkele*. Era *Avram Goldfaden*. Timide, modeste, primele reprezentații de teatru idiș se înjghebau la Varșovia. Criticul M. Schwarzfild pomenește și el într-un articol, publicat în 1876, despre reprezentarea în Polonia din acea epocă a unor piese în limba idiș.

Mihail Eminescu, în „*Curierul de Iași*“ — „foaia vitelor de pripas“, cum o numea cu amărăciune geniul de la Ipotești — recenzează și el o reprezentație a unei trupe evreiești. Cu simpatie, cu înțelegere pentru talentul actorilor, Eminescu așterne rînduri calde și admirativ participarea intensă a publicului la spectacol.

Avram Goldfaden s-a născut la *Konstantina Veche* (Ucraina), în 1840. Tatăl